

DRAMA CELORLALȚI ÎN OCHII NOȘTRI: REFLECTAREA MARIII FOAMETE IRLANDEZE DE LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ

Ioan CIORBA*

DRAMA OF OTHERS IN OUR EYES: THE REFLECTION OF THE GREAT IRISH FAMINE IN THE MID-NINETEENTH CENTURY ROMANIAN PRESS

Abstract

In the mid nineteenth century a terrible famine hit Ireland, causing a variety of negative consequences. These have impacted equally on demographic behavior, economic and social life, attitudes etc. Manifestation of this food crisis coincided with the first years of existence of some Romanian newspapers. They strove as much as they could to inform their readers about internal and external situations. Taking this into consideration, and also considering the similarities between the rural Romanian world (Transylvanian) and the Irish one, the famine that hit Ireland would take considerable space in the newspapers, and its evolution is followed with interest and constancy from the first moments of the event to the beginning of 1848.

Issues arising from the scourge range which have been reflected in regular newspapers were surprisingly extensive, recording the potato crop failure, increased food grain prices and generally decrease the amount of food and difficulties in obtaining food, the occurrence of diseases due to starvation, death, emigration, increased crime rates and crime etc.. While famine was extended in some parts of Ireland until 1849 the Romanian language newspapers followed its evolution only until the beginning of 1848. The start of European revolution has shifted the focus towards other foreign policy issues.

Key words: famine, Irish, mid-nineteenth century, romanian press

Cercetările istorice ale ultimelor decenii au acordat o atenție din ce în ce mai mare – din noianul larg de problematici abordate - și feluritelor flageluri care au afectat colectivitățile umane pe parcursul timpului, provocând serioase sincope, derapaje, bulversări. Din rândul acestora s-a detașat prin incisivitate, repetabilitate și frecvență foametea, una din cele mai temute calamități ale antichității și evului mediu, cu zvâcniri tragice inclusiv în epoca modernă, probate de consecințele multiple din domeniul evoluției demografice, vieții economice, sensibilităților etc.

Eforturile istoricilor care și-au îndreptat atenția în mod special asupra acestui flagel, adăugate aceluia care au abordat acest aspect într-o manieră indirectă, au dus la rezultate notabile. Grație lor suntem mulțumitor de bine informați în legătură cu principalele momente din cronologia lui, cu impactul avut asupra celor afectați, cu eforturile individuale, colective ori venite din partea autorităților statale sau bisericești menite a preîntâmina, sau, după caz, îndepărta efectele lui. Suntem cu toate acestea, departe de a concluziona că subiectul e pe cale de a secătui, de a nu mai putea contribui cu nimic la prospectarea și înțelegerea mai deplină a trecutului.

---

* Primăria Municipiului Oradea, e-mail: ciorbaionut@yahoo.com.

Abordarea diverselor crize alimentare și a istoriei alimentației în general s-a făcut adesea atât la scară redusă (localitate, microregiuni, provincii) cât și la scară mare (de pildă, la nivel de continent). Pornind de la această din urmă arie spațială găsim drept surprinzătoare afirmația cu caracter general prezentă în unele lucrări consacrate istoriei europene potrivit căreia spațiul occidental s-a debarasat definitiv de pericolul foametei încă din cursul veacului al XVIII-lea, - aspect văzut ca o consecință directă a celor două revoluții gemene, agrară și industrială -, spre deosebire de părțile răsăritene, grav calamitate de consecințele ei, inclusiv în primele decenii ale secolului următor. Cazul Irlandei, puternic lovită de o lungă foamete întinsă între anii 1845-1849 e cel mai potrivit exemplu că o afirmație precum cea invocată mai sus trebuie neaparat amendată. Mai mult chiar, exemplul irlandez poate fi completat de cel al altor spații vest-europene afectate în aproximativ același interval ce a precedat anul evoluționar 1848, dar și înainte, în timpul marii crize care a afectat aproape întreg continentul între anii 1816-1817.

Criza alimentară care a lovit Irlanda în chiar anii de sfârșit ai primei jumătăți a secolului al XIX-lea a beneficiat până în prezent de o multitudine de abordări, majoritatea, evident, venite din parta istoriografiei britanice, astfel încât desfășurarea lucrurilor este bine cunoscută. Factorul declanșator al acesteia l-a reprezentat răspândirea bolii fungice *Phytophthora infestans* în rândul culturilor de cartofi, aceștia constituind unul din alimentele de bază ale populației irlandeze. Manifestările ei pe parcursul mai multor ani va avea consecințe profunde asupra locuitorilor insulei, unele, precum cele demografice, fiind vizibile până în prezent. Se estimează că împreună cu cortegiul de boli datorat subnutriției pe care l-a vehiculat, aceasta s-a făcut responsabilă de moartea a aproximativ 1 600 000 de persoane, generând, în paralel, și emigrarea a mai mult de 1 300 000 de locuitori în intervalul 1846-1851. Dintre celelalte urmări majore ale manifestării ei demne de semnalat ar fi apoi cele legate de distrugerea limbii galice care reușise să se mențină pe parcursul mai multor secole de ocupație engleză, reanimarea animozităților cu Anglia ori cea legată de slaba raliere a Irlandei la evenimentele generale ale anului 1848¹.

Marea foamete irlandeză a coincis cu primii ani de ființare a unor periodice românești care și-au propus o creștere a gradului de informare și culturalizare prin informarea publicului în legătură cu evenimentele politice de seamă de pe scena locală sau externă, cu desfășurarea principalelor conflagrații, prin publicarea unor articole de istorie, cu conținut literar, filologic, economic etc. Convinși că trecerea societății românești pe o treaptă superioară de dezvoltare se va putea face și prin cunoașterea realităților din alte spații – atât a a celor demne de urmat cât și a celor opuse acestora – redactorii însărcinați cu destinele acestor periodice vor acorda acestui aspect o mare pondere din cuprinsul fiecărui număr apărut, ajungându-se la situații în care cuantumul știrilor externe să depășească uneori jumătate din cuprinsul lor. Pe această filieră publicul român va avea ocazia să fie destul de bine informat în legătură cu apariția, dramatismul și cu depășirea teribilei încercări din cadrul istoriei irlandeze de la jumătatea veacului al XIX-lea.

Desigur, dincolo de interesul pur jurnalistic față de o problemă spectaculoasă prin amploarea și vastitatea manifestărilor și urmărilor ei, atenția oamenilor de presă români față de dosarul irlandez a avut și alte punți de legătură, cu claritate relevate de universitarul clujean Sorin Mitu cu referire la paralelismul dintre Irlanda și lumea transilvăneană din prima parte a secolului al XIX-lea: ambele au cunoscut atunci povara unei multiple apăsări resimțită deopotrivă în plan social-economic, religios, politic și național. Tabloul celor două societăți grupa o populație în categorică măsură rurală, dar săracă, fără pământ suficient, ce trebuia să se opună unor mari proprietari latifundiați tot mai antrenați în activități comerciale; se adaugă slaba industrializare și, implicit, eludarea șanselor populației rurale de a se consacra activităților specifice acestui sector, precum și discriminările de natură

¹ *Histoire du XIX-e siècle*. Sous la direction de Serge Berstein et Pierre Milza, Paris, 1996, p. 139-140; vezi și: David Ross, *Ireland history of nation*, New Lanark, 2006, p. 223-228. În ce privește numărul de decese datorat foametei, cel din urmă autor vehiculează valoarea de aproximativ un milion. De asemenea, se poate aminti și faptul că drama trăită de irlandezi în pragul mijlocului de secol al XIX-lea și-a lăsat puternic amprenta și asupra memoriei generațiilor următoare. Vezi, *History and memory in Modern Ireland*. Edited by Ian Mc Bride, Cambridge, 2001, p. 95-117.

etnică și confesională (nobilime protestantă și engleză și țărănime catolică în Irlanda *versus* nobilime protestantă și catolică maghiară în lumea transilvăneană în opoziție cu imensa masă rurală ortodoxă, română)².

Acestor elemente comune, care au constituit fără nicio urmă de îndoială baza interesului sporit al presei române față de problemele lumii irlandeze, li se mai poate adăuga încă unul care explică spațiile largi consacrate flagelului. Facem referire aici la persistența, adânc înrădăcinată încă, a fricii de foamete în cadrul societății românești, aspect ușor de înțeles dacă ținem cont că aceasta a fost grav afectată de teribilul flagel în repetate rânduri pe parcursul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale celui următor. Devastatoarea foamete care a lovit, de pildă, Transilvania între anii 1813-1817 a continuat să rămână în memoria contemporanilor acesteia chiar și la o distanță de câteva decenii, informații legate de dramatismul ei fiind colporate până inclusiv în debutul secolului XX. Putem conchide astfel că nevoia de informare a cititorilor în legătură cu evenimentele legate de derularea mării foamete irlandeze din acea perioadă, în vederea racordării la nivel informațional a acestora cu principalele aspecte care dominau viața Europei Occidentale, s-a calchiat perfect peste teama de flagelul foametei resimțită încă de o bună parte a societății românești. Credem că nu greșim dacă afirmăm că reflectarea foametei ce a bulversat Irlanda în această perioadă în publicațiile românești, dincolo de nevoia de informare, a menținut, indirect, la cote înalte sentimentul de insecuritate în fața flagelului și pe cel al credinței că spațiul românesc este departe de a fi securizat încă din acest punct de vedere.

Pe fondul mai sus amintitului cumul de asemănări dintre societatea transilvăneană și cea irlandeză, dosarul problemei insulare și-a găsit loc, de pildă, în paginile *Gazetei de Transilvania* încă din primul an al apariției acesteia. Cu binecunoscuta putere de surprindere a esențialului din noianul unei întregi puzderii de fapte disipate, George Bariț semnală în numărul 14 din 1838 al publicației, într-un mic articol intitulat „Britania Mare” discrepanța dintre numărul mare, deopotrivă, al bogaților și săracilor, în paralel cu slaba reprezentare a „stării de mijloc” și cu monotonia regimului alimentar. „Aceasta se dovedește mai vârtos cu Irlanda”, avea să consemneze gazetarul, „unde pe lângă rodirea cea bună a țării și așezarea ei așa de întocmită pentru negustorie, fiind de toate părțile înconjurată de mare, totuși o mulțime din locuitori își trag viața mai numai cu cartofle (crumpene)”³. Din păcate remarcă sa în legătură cu dezavantajele unei agriculturi bazate excesiv pe cultura cartofilor avea să-și arate la scurt timp consecințele dezastruoase, eșecul repetat al producției cu începere din anul 1845 aruncând insula în cea mai plină de consecințe perioadă de foamete din întreaga sa istorie.

În mod oarecum neașteptat, în acest ultim pomenit an s-a putut constata o scădere a numărului de articole dedicate lumii irlandeze, după ce până atunci acestea (și în special lupta politico-națională) își găsiseră spații relativ largi în paginile acestor publicații. Reactivarea interesului pentru acest spațiu își va găsi punctul de plecare tocmai în foametea care se va instala aici tot mai temeinic, cu un vârf atins în cursul anilor 1846-1847⁴ când majoritatea articolelor vor face fie referire directă la problema alimentară, fie o vor reflecta, intercalat, între rânduri consacrate altor problematici aparținând aceluiași dosar irlandez.

Compromiterea culturilor de cartofi cu începere din anul 1845 și apariția greutăților legate de acoperirea necesarului nutrițional vor fi reflectate într-o primă fază, în cursul anului

² Sorin Mitu, *Imagini europene și mentalități românești din Transilvania*, Cluj Napoca, 2000, p. 125-126.

³ *Gazeta de Transilvania* (în continuare: *GT*), nr. 14, 1838, p. 53. Articolul a fost republicat în *George Bariț. Scrieri social-politice*. Studiu și antologie de Victor Chereșteșiu, Camil Mureșan, George Em, Marica, București, 1962, p. 50. Dincolo de similitudinile remarcate până aici între societatea irlandeză și cea transilvăneană de la începutul veacului al XIX-lea putem remarca, în legătură cu atitudinea celor două față de cultura cartofilor, o situație diametral opusă: dacă în Transilvania aceștia s-au impus greu, cu aportul autorităților și în urma anilor de foamete, în Irlanda lucrurile s-au petrecut mult mai rapid, cartofii ajungând aici să reprezinte unul din alimentele de bază.

⁴ În ce privește, de pildă, *Gazeta de Transilvania*, din 104 numere apărute în cursul anului 1846, 43 (adică 41 % din totalul aparițiilor) cuprind știri referitoare la Irlanda, problematica foametei fiind atinsă de nu mai puțin de 31 de ori; pentru anul 1847 știri cu privire la același spațiu geografic se regăsesc în 42 de numere apărute din același total ca și în anul precedent. (Sorin Mitu, *op. cit.*, p. 153-155).

1846, în paginile *Gazetei de Transilvania*⁵, iar mai apoi, cu începere din toamna aceluiași an, și în cele ale *Vestitorului românesc* apărut la București; în 1847 ele vor fi prezentate și în mai multe numere din *Organul Luminarei*, un periodic cu o apariție scurtă, de doar 2 ani.

În ce privește *Gazeta de Transilvania* primele referiri la lipsurile alimentare se găsesc în numere apărute în ultima parte a lunii februarie a anului 1846 și fac referire, mai cu seamă, la încercările guvernului de a rezolva această carență. „În urma celor mai multe jurnale”, se scrie de pildă în acest sens „aflăm că guvernul englez ar fi cumpărat 1 000 toane grâu de America, care ar fi a se-mpărți pe la osebitele porturi din Irlanda, cu nădejde că prin această jertfă ce face statul se va coperi lipsa carofilor”⁶. Ni se indică în paragraful citat, precum și în alte ocurențe posterioare, unul din mijloacele de informare ale redactorilor, respectiv ziarele străine. După cum vom avea ocazia să constatăm cu alte ocazii o bună parte din acestea apăreau chiar în Irlanda sau Anglia astfel încât le putem investi cu un plus de acuratețe a informațiilor legate de evoluția foametei.

Tot în această categorie trebuie inclus și planul șefului cabinetului de la Londra Robert Peel „pentru rădicarea legilor ce stau în contra slobodei aduceri a bucatelor” inițiativă despre care suntem informați că „au aflat și prietini, dar și vrășmași, carii se silesc a suci în feliuri de chipuri părerea obștească în privința acestora”. Desigur, arsenalul măsurilor luate în vederea eradicării foametei a fost încă și mai larg, o corespondență datată în Londra la 17 februarie, dar publicată în numărul apărut 11 zile mai târziu amintind de inițiativa guvernamentală de „a trimite un jumătate de milion punți sterl. pentru ajutorarea sărăcimeii din Irlanda; pe lângă aceasta parlamentul mai votă doă mil. p. sterl. spre a clădi și acolo drumuri de fier, ca așa pe de o parte să se ajute țara întreagă, iar pe de alta să poată căpăta și sărăcimea de lucru”⁷.

Trecerea lunilor nu a făcut decât să adâncească criza alimentară și să determine identificarea altor și altor soluții. Demnă de interes pentru cititorii gazetei transilvănene trebuie să fi fost informația apărută la sfârșitul lunii martie porivit căreia „guvernul cearcă a deda pe bieții irlanzi la hrana cu mămligă de cucuruz și cu pâne (mălaiu) din același, dar ei nu se pricep la acestea, pentru că, cum știm, în țările apusene ale Europei și anume în Irlanda cucuruzul abia e cunoscut din nume, și acuma numai importat din alte țări până să se dedea și ei a(-)l semăna și cultiva”⁸. Dincolo de exagerarea în legătură cu slaba cultivare a acestei adevărate „plante minune”, cum denumea Fernand Braudel porumbul în regiunile vestice ale Europei, paragraful de mai sus evidențiază paralelismul și greutatea impunerii acestuia în cadrul lumii irlandeze, scenariu împărțit până în urmă cu câteva decenii în urmă în spațiul românesc de cealaltă cultură-minune, respectiv cartoful, impus și el în alimentație îndeosebi cu concursul anilor de lipsuri alimentare severe. Identitatea celor două situații a fost și ea în măsură, credem, să sporească, o dată în plus, interesul pentru problemele dosarului irlandez.

Dacă aruncăm o privire atentă asupra distribuirii pe perioade ale anului a referirilor din periodicele românești cu privire la foamea irlandeză (și îndeosebi cu vârful acesteia, atins, așadar, între anii 1846-1847), vom constata că o bună parte a acestora au apărut în numere din lunile suprapuse „sudurii”. Desigur, situația e perfect explicabilă dacă ținem cont de faptul că intervalul a constituit mereu, până în timpurile modernității chiar, perioada cea mai dificilă din punct de vedere al asigurării rezervelor de hrană, cele ale anului precedent trebuind cu grijă gestionate până la accesul la producția culturilor în curs.

Deloc întâmplător, în opinia noastră, cu prilejul primei perioadă de „sudură” de după instalarea foametei (cea circumscrisă anului 1846) a putut fi constatat și debutul unei sporiri extraordinare a fenomenului infracțional, îmbrăcând forme diverse, de la mici răbufniri și atacuri asupra celor bogați la acțiuni contra brutarilor sau a celor suspectați că ar deține surplusuri alimentare, ajungându-se inclusiv la crime. Aspectul se va găsi cu

⁵ Pentru a ușura lectura, am făcut unele intervenții tacite în conținutul citatelor provenite din aceste ziare, punând cratime unde acest lucru se impunea sau în locul apostrofului, despărțind sau unind după caz cuvinte etc.

⁶ *GT*, nr. 16, 21 februarie 1846, p. 63.

⁷ *Idem*, nr. 18, 28 februarie 1846, p. 71.

⁸ *Idem*, nr. 25, 25 martie 1846, p. 98.

constanță semnalat pe întreaga perioadă de manifestare a foametei, dincolo de caracterul senzational al relatărilor cu privire la astfel de manifestări anti-sociale, cu priză la publicul cititor, el constituind și un barometru important în încercarea de estimare a amplitudinii și implicațiilor groaznicei foamete. „Într-aceea omorurile săvârșite de cei desperați se mulțesc pe zi ce trece”, se preciza în acest sens în numărul din 25 martie 1846 al *Gazetei de Transilvania* „mai fiecă număr al gazetelor de Irlandia ne aduce câte o știre crâncenă. Într-un singur ținut Maio stau în fața tribunalului criminal 16 învinuiți ca ucigători”⁹. Foarte clar apare conturat profilul posibilelor victime și e prezentat mobilul declanșator al unor astfel de gesturi disperate într-un alt număr al *Gazetei*, de la începutul lui aprilie: „se mulțesc omorurile și acestea fără osebire de ce este ucisul: catolic, protestant, regalist sau franchist, un ce neașteptat până acum. În cele mai multe întâmplări îndemnul nu sânt politice, ci sau isbândă privată, sau ură neștersă ce poartă săracii sau lipsiții de mijloace asupra celor ce au averi destule și nu se îndură măcar acum în aceste minute de fomete a întinde din prinosul lor și celor lipsiți”¹⁰. Cercul celor direct amenințați de actele de violență ale populației înfometate e completat de o altă știre apărută în numărul din 2 mai: „Din Irlandia nu se aude alt ceva decât strigări de fomete și ucideri de proprietari și arendatori, carii nevrând a întinde de bună voie ajutoriu țăranilor, se văd siliți ale da de frică”¹¹. Desigur, nu putem să nu semnalăm și noi, alături de cititorii contemporani ai acestor gazete, propagarea generală a sentimentului de insecuritate resimțit la nivelul întregii societăți irlandeze, având un punct de plecare comun, respectiv foametea, dar o manifestare a raportării la aceasta diferită: dacă cei direct afectați de lipsa alimentelor se temeau efectiv de moartea prin inaniție cei avuți resimțeau în schimb pericolul unei morți violente, pricinuită de furia înfometaiilor.

Informațiile vehiculate de publicațiile românești în cursul verii aceleiași an surprind aceeași stare deplorabilă a Irlandei, pecetluită de încă o rată a recoltelor, atât a celor de cereale, cât și a celor de cartofi¹², lucru confirmat și pentru Scoția „unde după raporturile oficiale pe la câteva locuri mai des împoporate au isbutit fometea”¹³. Agravarea situației alimentare în cursul toamnei avea să atragă după sine o întreagă serie de consecințe, de inițiative, de planuri menite a aduce situația sub control. Publicul român era informat astfel „că fometea crește (iar) poporul ne având ce mânca au început a sparge grânarele proprietarilor și arendatorilor”¹⁴.

Rolul *Gazetei de Transilvania*, aflată mult timp în ipostaza de singura publicație care informa cititorii români în legătură cu evoluția foametei din Irlanda va fi completat cu începerea din luna octombrie a anului 1846 de contribuția adusă de *Vestitorul românesc* apărut la București. Completând informațiile regăsite în primul organ de presă amintit, nuanțându-le uneori sau punând în circuitul informațional știri absolut inedite, acesta va contribui din plin la creionarea cu o mai mare doză de exactitate a problemei irlandeze, având în plus meritul de a o face cunoscută și locuitorilor de la sud de Carpați.

Într-o primă abordare a problematicii noastre atenția redactorilor gazetei bucureștene a fost concentrată pe eforturile executivului englez de a suplini lipsa cartofilor prin introducerea culturilor de porumb: „Pentru acest sfârșit guvernul a trimis un mare număr de corăbii până în Africa și America ca să cumpere o mare câtațime de porumb care prin lesnicioasa sa producere și calitățile sale cele hrănitore este cel mai potrivit a împlini lipsa cartofilor”¹⁵. Doar câteva zile mai târziu publicația informa că 250 de corăbii închiriate

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Idem*, nr. 28, 4 aprilie 1846, p. 110.

¹¹ *Idem*, nr. 36, 2 mai 1846, p. 143.

¹² „Știrile economice din Irlandia încep a fi de tot mai triste; secerișul preste tot va eși sărac și de cât în anul trecut; cartofii iar s-au stricat. Toți se tem că o foamete poate produce răsturnare cumplită”. (*Idem*, nr. 67, 19 august 1846, p. 267); „raporturile ce vin la guvern mai din toate ținuturile Irlandei, coprind știri forte supărătoare în privința sărăciei, care și estimp rămâne fără nutremânt din pricină că cartofii iarăși au început a se strica”. (*Idem*, nr. 70, 29 august 1846, p.279); „Tot ce mai neliniștește pe regină pentru viitoriu este primejdia stricării cartofilor care estimp e mai mare decât în anul trecut”. (*Idem*, nr. 72, 5 septembrie 1846, p. 287).

¹³ *Idem*, nr. 74, 12 septembrie 1846, p. 295.

¹⁴ *Idem*, nr. 80, 3 octombrie 1846, p. 320.

¹⁵ *Vestitorul românesc* (în continuare: VR), anul 10, nr. 77, 1 octombrie 1846, p. 306.

urmau să se îndrepte spre „Marea Neagră și Mediterania, Portugalia, Staturile Unite și chiar Patagonia spre a merge să caute porumb”, prezentând, în paralel, și știrea extrasă dintr-un jurnal englezesc care opina că foametea ce bântuia atunci Irlanda ar putea avea pentru locuitorii insulei și o consecință pozitivă, ea putând marca debutul modificării comportamentului lor alimentar bazat excesiv pe un singur aliment: „Irlandezii trebuie mai a se felicita”, se arăta în ziarul englezesc căruia nu i se indică numele „pentru lipsa ce au a încerca dacă aceasta trebuie a pricinui o prefacere în sistema hranei lor și a-i sili să mănânce mai puțin cartofi, care nu dau (...) o bună hrană”¹⁶.

În paralel cu aceste lucruri jurnalele românești semnaleză spre sfârșitul anului o nouă escaladare a tensiunilor sociale și a acțiunilor violente venite din partea suferinzilor de foame. Prezentarea unor exemple concrete de astfel de manifestări a fost, cu siguranță, în măsură să sensibilizeze publicul cititor, dar și să-l informeze exact în legătură cu amploarea dezastrului. Numărul 80 al *Vestitorului românesc* din 12 octombrie 1846 prezenta astfel pe larg cazul orașului „Kilkeni,, (Kilkenny, n. n. I. C) „teatrul unei adevărate răscoale. Mai multe sute de lucrători întruniți pentru a cere autorităților de lucru pentru a obține bani și a scăpa astfel de foame se răspândi în năuntrul orașului și jefui într-o clipă prăvăliile neguțătorilor cu lucruri de mâncare precum și a brutarilor. Abia prin ajutorul poliției întovărășită de câțiva infanterii au putut autoritățile să potolească aceste neorânduiele și să gonească din oraș pe turburători”. O săptămână mai târziu era relatată situația din localitatea Golen asaltată de „o mulțime nenumărată de săraci, pradă celei mai grozave nenorociri (care) au năvoit ca o împotopire (...) declarând că ticăloșia lor nu mai e de îngăduit, că a trecut cele din următoare (limite, n. n. I. C.) a le suferinței omenesti. «Noi abia putem», strigau nenorociți(i)» «să facem un mic prânz în 24 de ceasuri și nu mai putem răbda foamea; noi am vrea mai bine să murim de foame decât a ne atinge de ceea ce este al altora de ar fi numai despre noi; dar numai putem împăca strigările copiilor noștri, care ne cere pâinea ce n(-)avem a le da»”¹⁷. Cazul relatat aici avusese loc la data de 13 septembrie; informarea cititorilor în legătură cu el la o distanță de peste o lună de zile (mai precis în numărul din 19 octombrie) dovedește faptul că, în unele cazuri, circuitul știrilor era greoi; în același timp e de semnalat, cu pornire de la exemplul de față, amploarea deosebită a foamei, probată de manifestarea ei încă din lunile toamnei când, cel puțin teoretic, rezervele alimentare de peste an trebuiau să fie la cel mai înalt nivel din punct de vedere cantitativ.

Exemple asemănătoare pot fi identificate și în alte numere ulterioare, informațiile, extrase după cum suntem iarăși informați din „jurnalele englezești”, neomițând să amintească faptul că în disperarea lor jafurile înfometaiților nu vor „cruța nici măcar pe aceia care sânt de omenire și prin silințele lor spre a îndulci soarta săracilor”¹⁸. Colajului de nenorociri avându-și punctul de plecare în lipsurile alimentare semnalate până aici i se va adăuga cel a creșterii consumului de alcool, în lipsa hranei acesta putându-se constitui într-un excitant suficient de puternic pentru a anihila senzația de foame sau pentru a permite evadarea din atmosfera generală tensionată; (re)încetățenirea acestui obicei în rândul irlandezilor era considerată nu doar ca păguboasă ci și mai dificil de eradicat chiar decât foamea însăși¹⁹.

Pe fondul agravării iremediabile a situației, atât *Vestitorul românesc* cât și *Gazeta de Transilvania* relatau în ultima parte a lunii octombrie despre strădaniile guvernului de a aduce situația sub control prin trimiterea unor trupe armate menite a asigura liniștea²⁰; în ambele gazete se regăsește apoi informația că „Locuitorii avuți din Irlandia, mai vârtos în comitatul Limerik sânt cuprinși de frică mare; ei se tem că poporul care se lățește de fome

¹⁶ Idem nr. 80, 12 octombrie 1846, p. 318.

¹⁷ Idem, nr. 82, 19 octombrie 1846, p. 327.

¹⁸ Idem, nr. 81, 15 octombrie 1846, p. 322.

¹⁹ „S(-)au băgat de seamă că de la începutul foametei încoace poporul preste toată Irlandia au început a se slobozi de nouu la beție încât după ce se va și depărta oarecum răul acesta va rămânea celălalt, care va fi cu mult mai anevoie de desbărat...” (Idem, nr. 85, 29 octombrie 1846, p. 339).

²⁰ „Escesuri între poporul ajuns la ticăloșie și între miliția ce se află acolo se întâmplă în tot minutul. Din pricina aceasta guvernul englez din London au dat pounci să se concentreze mai multe trupe ostășești în Irlandia; câteva regimente au și primit porunci de îmbrăcare”. (GT, nr. 84, 17 octombrie 1846, p. 335).

le va prăda tot ce au”²¹. În paralel cu începere de la mijlocul aceleiași luni în *Gazeta de Transilvania* au început să fie publicate primele știri în legătură cu înregistrarea unor decese datorate foametei, ulterior acestea urmând a fi completate cu cele datorate îmbolnăvirilor cauzate de consumul unor pseudo-alimente. De la știri laconice în legătură cu acest aspect („de la Irlandia se scrie, că la șese locuri oamenii au și început a muri de fome”, se scria, de pildă, în numărul 83 al *Gazetei* din 14 oct 1846), informațiile în legătură cu acest zguduitoare aspect al foametei se vor înmulți și vor deveni tot mai pline de amănunte. Numărul 84 din 17 octombrie informa, la rândul lui că „Cele mai multe jurnale patriotice își împlu foile cu listele celor ce au murit de fome”²². Prima referire la apariția deceselor cauzate de inaniție din *Vestitorul românesc* datează în 5 noiembrie, tonul sumbru al știrii fiind contrabalansat de precizarea că mai multe mii de irlandezi și-au găsit deja de lucru, în paralel strângându-se bani pentru efectuarea unor noi lucrări publice ce ar putea reclama efortul a aproximativ 300 000 de persoane²³. Creșterea ratei mortalității ca urmare a apariției unor boli datorate alimentației improprie e semnalată de ambele gazete; preluând informații „Daili Nevs” (*Daily News*) *Vestitorul românesc* amintea pe prima sa pagină din numărul 91 din cursul lunii noiembrie (mai mult de jumătate din spațiul aferent acesteia a fost, de altfel, destinat foametei irlandeze) despre faptul că „populația muncitoare (...) are a se lupta într-această vreme cu lungoarea neagră ce s-a încins din pricina unei hrani crude și a nevoie de mistuit”²⁴; informația se regăsește și în *Gazeta de Transilvania* care consemnează în plus că „Mai ales în spitale și în prinosi au apucat a se întinde mai mult această boală înfiorătoare”²⁵; tot în acest sens trebuie interpretată, în opinia noastră, și exemplul concret al unui medic „de la Kilrug (care) au arătat oficial că în ținutul său ar fi murit de curând 10 persoane de foame”; în sfârșit, efectele debilitării organismelor e probat de afirmația că într-un anumit loc „băieții au încetat a merge la școală pentru că foamea i(-)au lăncezit prea tare”²⁶.

Sfârșitul toamnei și debutul iernii nu a făcut decât să agraveze și mai mult soarta suferinșilor irlandezi. Înrautățirea situației lor a fost cu promptitudine reflectată și în gazetele românești amintite până aici, spațiul dedicat calamității și implicațiilor acesteia devenind mai generos, surprinzând imaginea unei lumi dinamice, instabilă emoțional, în căutare de soluții salvatoare, inclusiv din gama celor pe care orice societate neasaltată de o astfel de încercare le-ar condamna ca reprobabile, înglobându-le în categoria nefirescului. Seria acțiunilor și comportamentelor generate de foamete a cuprins revolte²⁷, atacuri ale convoaielor cu alimente²⁸, creșterea numărului cerșetorilor, a furturilor și omorurilor²⁹. Cotele uriașe ale gradului de disperare a populației afectată de inaniție sunt susținute de exemple concrete, cu un puternic impact asupra sensibilităților: *Gazeta de Transilvania*, de pildă, relatează în numărul din data de 11 noiembrie despre gestul unui bărbat care ajuns alături de alți nefericiți la locuința dregătorului de poliție dintr-o localitate „își resfrânse veștmântul cel avea pe deasupra și arată că pe trupul său n(-)are cămașă din pricină că în zioa trecută au fost silit să o vândă și să cumpere pe ea copiilor mâncare; un al doile se jură

²¹ Idem, nr. 85, 21 octombrie 1846, p. 339; *VR*, nr. 85, 29 octombrie 1846, p. 339.

²² *GT*, nr. 84, 17 octombrie 1846, p. 335.

²³ „... celelalte științe primite de la Londra despre starea populației irlandeze sânt mai îndestulătoare. Acum mai mult de 20 000 persoane au găsit de lucru la niște lucrări publice întreprinse din porunca guvernului din porunca guvernului în deosebite județe. Se adaogă că prin ajutorul unor bani strânși din cele mai multe județe de către autoritățile locale, se vor înlesni mijloace a se întrebuița la lucrări de folos public până la 300 000 oameni”. (*VR*, nr. 87, 5 noiembrie 1846, p. 346).

²⁴ Idem, nr. 91, 19 noiembrie 1846, p. 361.

²⁵ *GT*, nr. 91, 11 noiembrie 1846, p. 359.

²⁶ *VR*, nr. 92, 23 noiembrie 1846, p. 367

²⁷ „Dela Irlandia nimic îmbucurător. În mercurea trecută o ceată de 5-6000 de țărani, omeni ajunși la ticăloșie intrară în Listovel și începură a striga pe ulițe: dați(-)ne pâine ori că vărsăm sânge omenesc!”. (*GT*, nr. 100, 12 decembrie 1846, p. 399).

²⁸ „Ticăloșia e atât de mare în Irlandia în cât cel mai mic transport cu de a le mâncării nu se poate duce de la un loc la altul fără o numeroasă însoțire de militari. Soldații au obosit de osteneală și n-ajung pentru slujba ce li se impune, de și numărul lor în Irlandia se urcă la 25 000”. (*VR*, nr. 88, 9 noiembrie 1846, p. 350)

²⁹ „Umblă cu sutele sau mai bine cu miile intrând în orașe și cerând milostenie cu amerințarea în gură și cu armele în mână. Furtișagul și omorul se săvârșesc pe toată ziua”. (Idem, nr. 91, 19 noiembrie 1846, p. 361).

pe tot ce are mai sfânt, că de trei zile n(-)au intrat în gura lui bucată de pâne sau altfelu de nutremânt, și că îi e groază a merge la femeie și copii acasă din pricină că n(-)are ce să le arunce în gură și e mai hotărât a nu se întoarce în veci la casa sa decât a merge cu mâna goală; al treilea zicea că el întru atâta își iubește femeia și copii, în cât e hotărât sau a se reîntoarce cu nutremânt acasă, sau a se lupta până la eșirea sufletului pentru câștigarea aceluia, va să zică e hotărât a lua cu puterea de unde va afla³⁰; pe aceiași notă se înscrie și darea de seamă din *Vestitorul românesc* potrivit căruia ajutoarele date înfometaiilor „se împart subț vârfurile baionetei, și de multe ori se și trage asupra acestor nenorociți”.

Cu începere din acest an criza alimentară și consecințele ei negative vor fi reflectate și în câteva numere ale *Curierului românesc*³¹, în paralel fiind consemnată și o creștere a interesului englezilor pentru a cumpăra cereale din spațiul românesc destinate populației înfometate, prezența lor în porturi precum Brăila sau Galați fiind din ce în ce mai vizibilă³². Favorizată de acest eveniment capital care s-a dovedit a fi în timp pentru Țările Române – avem în vedere Tratatul de la Adrianopol din 1829 – aceasta va atinge cu acest prilej un prim vârf atât din punct de vedere numeric cât și din cel al cantităților de grâne tranzacționate, oferind prilejul trimiterii înspre spațiul calamitat a unor cantități considerabile.

Cu toate acestea soluțiile identificate de oficialități pentru depășirea crizei, parte din ele aplicate și în anii de debut ai foametei, deși bine intenționate, nu-și vor atinge decât parțial obiectivul. Nici acordarea unor sume de bani pentru începerea unor lucrări publice³³, nici acordarea de lucru pentru mai multe mii de infometati³⁴ sau aducerea de alimente din America nu au fost în măsură să aducă îndeostularea alimentară.

Pe aproximativ aceleași coordonate va fi abordată chestiunea irlandeză și în cursul anului 1847 rolul principal al aducerii la cunoștința cititorilor români a situației de acolo revenindu-i în continuare *Gazetei de Transilvania*, ei alăturându-i-se însă din acest moment și *Organul Luminarei*. Aplecându-se în scurta sa existență de doar doi ani preponderent asupra unor chestiuni de ordin religios, politic și literar, acesta va acorda o mare atenție și problemelor externe, context în care capitolul foamei irlandeze își va găsi cu constanță loc în paginile sale. Mai mult chiar, referirile din cuprinsul său vor ocupa, de regulă, spații mai mari în comparație cu cele din *Gazeta de Transilvania*, tonul articolelor fiind de regulă unul „cald”, mai subiectiv, deplângând soarta suferinzilor.

O privire generală asupra modului în care criza alimentară a fost reflectată în anul avut în discuție (1847) în cele două periodice mai sus amintite indică cu ușurință faptul că, preponderent, informațiile vehiculate pot fi încadrate capitolului mortalității datorate subalimentației și bolilor legate de aceasta, străduințelor guvernului și parlamentului de a găsi soluții pentru ieșirea din impas, eșecului culturilor de cartofi și al fricii de persistența foametei, violențelor și tensiunilor sociale etc. Adiționat știrilor din cursul anilor anteriori discursul păstrează în linii mari același conținut devenit prin repetabilitatea lui stereotip și monoton, nu lipsit însă de puterea de a reliefa amploarea dramei.

Impactul mării încercări care a lovit populația insulei asupra mentalității publicului cititor a fost cu siguranță accentuat în acest ultim an de faptul că numeroase alte spații geografice ale Europei (inclusiv cel românesc) au fost confruntate cu un val de lipsuri alimentare, scumpete, violențe, reflectate repetat, dar surprinzător, doar în paginile *Gazetei de Transilvania*³⁵.

³⁰ *GT*, nr. 91, 11 noiembrie 1846, p. 359.

³¹ *Bibliografia analitică a periodicelor românești, 1790-1850*, vol. I, Partea I, București, 1967, p. 256.

³² Constantin Ardeleanu, *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*, Brăila, 2008, p. 58.

³³ „De și autoritatea lucrărilor publice a dat o sumă de 700 000 livre sterling (o liv. st. e doi galbeni) spre a înlesni de lucru poporului încă nu e de ajuns ca starea sa se va mai îmbunătăți”. *VR*, nr. 88, 9 noiembrie 1846, p. 350

³⁴ „În mai multe locuri s-au făcut dispoziții de a da poporului de lucru la zidirile publice ș. a. se dădură de lucru la 52 000 de persoane”. *VR*, nr. 92, 23 noiembrie 1846, p. 367.

³⁵ „În cetatea Rennes și în ținutul ei se întâmplă de curând prea serioase turburări din pricina scumpetei de pâne, fiind nevoie de intervenția armatei pentru liniștirea situației”. *GT*, nr. 6, 20 ianuarie 1847, p. 24; „La Marsilia ajung corăbiile încărcate cu bucate și totuși prețul bucatelor în loc să scadă, mai suie...”. *Idem*, nr. 11, 6 februarie 1847, p. 44; „Din toate țările apusene vine știrea oficială că guvernele de frica fometei au optit

La fel ca și în precedentul an și în 1847 articolele cu referire la foametea irlandeză³⁶ sunt concentrate mai cu seamă în lunile de debut și în cele finale care se suprapun, după cum s-a mai precizat, cu perioada „sudurii”. Ocurențele de la mijlocul anului fac referire mai ales la evaluarea stării culturilor de cartofi, semnalând precaritatea acestora și menținerea fricii de foamete.

O primă consemnare a multiplelor și negativelor moduri de a se manifesta a apărut în *Vestitorul Românesc* (numărul din 11 ianuarie), informațiile provenind însă din surse aferente lunii decembrie (mai precis din *Gazeta de Frankfurt*, nr. din 26 decembrie). Puține din multitudinea articolelor consacrate temei noastre au o asemenea abundență de date și surprind o gamă atât de largă de consecințe asupra organismelor, precum cel în cauză. Debilitatea fizică, se spune, a ajuns până acolo încât „la unele locuri, cei vii, slăbiți de suferințele foametei și neavând putere a săpa și îngropa pe cei morți, îi acoperă cu zăpadă lăsându(-)i fără voea lor pradă fiarelor”. Credibilitatea tabloului zugrăvit crește atunci când în susținerea elementelor sale e folosită mărturia scrisă a magistratului de Gork care, ajutat de 5 oameni, a vizitat parohia Mirg-Sut-Ren. „Răspândindu-să în sat vestea despre sosirea noastră”, avea să consemneze el puțin mai târziu, „mă văzui înconjurat ca de vreo 200 de fantome, cele mai multe în nebunie. Niște țipete sălbatic, niște ochi în fundul capului și căutătura spăimântătoare, niște chipuri desfigurate în cât nu mai semănau a oameni îmi pricinuiră o mare groază în cât vruiu să mă trag și să es din sat”. Animalele suferă și ele deopotrivă cu oamenii, fiind uneori victime (ucise pentru hrană)³⁷, inclusiv cele a căror carne nu intră în mod normal în alimentația umană; nu lipsesc nici situațiile în care, la rândul lor, acestea se hrănesc din trupurile celor răpuși de foame³⁸. Singulară în întreg noianul de referiri la foametea irlandeză rămâne nota redacției de la finalul articolului în care făcându-se o paralelă între „aceste sfâșâietoare nenorociri” și îmbelșugarea „întru care ne răsfățăm” se făcea apel la recunoștință și smerenie în fața divinității care „nu încetează a revărsa preste noi milele sale cele bogate”, dar și de recunoaștere a meritelor guvernului „care îngrijaște cu atât de vie și neobosită stăruință a nu ne lipsi nimic și a avea toate din destul și la vreme”.

La finalul lunii ianuarie atât *Gazeta de Transilvania* cât și *Organul Luminarei* informau, foarte probabil din aceeași sursă, despre rata mare a mortalității din unele ținuturi. „În Irlandia”, se scria în periodicul din urmă amintit, „la atâta se înalțea fometea câtă în comitatul Cork în septemana de anteiu a anului nou, preste totă dioa mureau de fome 25 de omeni. Alții cu sutele moru de langorile ce suntă urmarile acestei misielitati”³⁹. Complementare în esența lor și la fel de îngrozitoare au fost știrile referitoare la creșterea ratei de decese și în următoarele luni, aspectul având darul de a sublinia nu doar dramatismul situației, cât și lipsa unei perspective datătoare de speranță, materializată în cazul de față prin destructurarea ordinii sociale și bulversarea activității instituționale. „Perirea de fome”, se nota în același organ chiar pe prima pagină, „la atâta a ajuns acum în Irlandia, câtă acum nu se mai numera cu diecile ci cu sutele și deregatoria pentru cercetarea mortilor

esportația bucatelor...”. Idem, nr. 18, 3 martie 1847, p. 72; „Revolte din lipsa bucatelor se întâmplaseră la Mihen (Munchen, n. n), capitala Bavariei în 1 Mart., asemenea în 2 Mart. în Brigge, în Belgiu și în Elveția la 19 Febr. unde rebelii flămânzi răpiră și prădară peste 3 500 saci bucate”. Idem, nr. 20, 10 martie 1847, p. 80; „Belgiu. Brusel, 4 Martie. Eri se întâmplară și în această capitală escesuri din pricina foametei”. Ibidem, nr. 21, 13 martie 1847, p. 82; „Belgiu. Brusel, 15 Mart. Baionetele și preoțimea se silesc din tote puterile a ținea în frâu pe poporul flămând și desperat”. Idem, nr. 22, 17 martie 1847, p. 87; „În Viena e scumpete mare. 1 punt și 1, ¼ lați pâne se vinde pe Martie cu 6 cr. ar., iar carnea de vită scăzu deocamdată la 10 cr. ar.”. Idem, nr. 26, 31 martie 1847, p. 102; „În Viena se formă de câteva septămâni în coce o insoțire filantropică a cărei scop este a sătura în tote zilele cu nutremântul vieții pe un însemnătoriu număr de lucrători de pe la fabrici, carii au ajuns a fi fără pâine”. Idem, nr. 33, 24 aprilie 1847, p. 130.

³⁶ De pildă, în *GT* din 42 de numere care conțin referiri la Irlanda la modul general, 18 ocurențe sunt strict conferite dosarului foametei. (Sorin Mitu, *op. cit.*, p. 155).

³⁷ „O familie alcătuită din opt persoane, înjunghie singurul câine ce(-)i mai rămăsese ca să-și mai poată prelungi viața cu câteva zile din carnea lui”. *VR*, nr. 3, 11 ianuarie 1847, p. 12.

³⁸ „Poliția deschise o casă din carea de câteva zile nu se văzuse nimenea eșind, în năuntru se găsiră două leșuri întinse pe pământ înghețate, mâncate pe jumătate de pisici”. Idem, nr. 3, 11 ianuarie 1847, p. 12; „și câinii, leșinați ca și oamenii de foame, desgroapă și sfâșâie cadavrele”. Idem, nr. 22, 18 martie, 1847, p. 87.

³⁹ *Organul Luminarei* (în continuare: *OL*), IV, 25 ianuarie 1847, p. 13; vezi și *GT*, nr. 7, 23 ianuarie 1847, p. 27.

ne fiindu în stare de a si împlini datoria, pentru multimea mortiloru, înceta dela funcțiunile sale⁴⁰. Pe același ton e relatată situația și în *Gazeta de Transilvania*: „Știrile dela Irlandia trec peste totă închipuirea: mortalitatea crește pe zi ce merge, în cât în Corc, o cetate cu 90 000 de locuitori, singur într-un țințirimu se îngropară într-o zi peste o sută de morți. Într-o casă de a săracilor singur într-o zi se află peste patruzeci și patru trupuri morte. În alte două spitaluri muriră în câteva zile peste 400 de omeni. Întâmplările morților din pricina fometei nime nu le mai înseamnă⁴¹. Cotele mortalității confirmate de exemple precum cele de mai sus sunt, credem noi, suficient de relevante în a creiona dimensiunile cantitative ale fenomenului. Masivitatea lui și transformarea într-o parte componentă a cotidianului a avut, evident, consecințe imediate și de durată asupra comportamentelor mentale, întreținute de zecile și sutele de decese înregistrate zilnic inclusiv în localități cu o populație nu foarte mare, de cele consemnate în spitale sau așezăminte menite a asigura asistență saracilor ori de haosul responsabil de imposibilitatea ținării unei evidențe a celor deja dispăruți.

Ivirea unor boli e și ea semnalată cu promptitudine, dar și îngrijorare. Aspectul nu scapă nici din discursul reginei ținut în Camera Lorzilor la data de 19 ianuarie⁴². Corelarea alimentație slabă – mortalitate ridicată e surprinsă și în numărul din 8 martie al *Vestitorului Românesc*⁴³, în paralel fiindu reliefată rata ridicată a celei din urmă, îndeosebi a celei infantile: „În Irlanda au murit de foame 5 mii de flăcăi și 10 mii copii⁴⁴. *Gazeta de Transilvania* redă și ea fenomenul: „nu e de destul că poporul se luptă cu fomete, dar se mai adăuseră și nește boale urâte, care amenință totala cotropire (a) poporului irlandic⁴⁵. În numărul următor informația e reluată, de această dată fiind indicate ținăturile cele mai afectate, respectiv „Corcu, Sligo și Maio⁴⁶.

Știrile referitoare la puseele de mortalitate vor înceta o dată cu luna aprilie, fără ca foametea să înceteze însă să-și manifeste în alte chipuri efectele nocive. În tot acest tablou trist sunt de semnalat și câteva știri pozitive datorate reculului bolilor cu începere chiar de la sfârșitul acestei luni⁴⁷, unor inițiative menite a reîntrona râvnita îndeustulare ori a organizării unor colecte de bani pentru ajutorarea suferinzilor.

Strângerea unor sume pentru cumpărarea de alimente pentru irlandezi și pentru locuitorii din Scoția de Sus, atinși și ei în acest interval de foamete, e semnalată încă de la începutul anului, între filantropi numărându-se inclusiv regina Victoria, principele Albert, ducesa de Gloucester; „suma subscrisa se sui la 20 000 p. st.”, se preciza, de pildă, în numărul din 25 ianuarie al *Organului Luminarei*. Adunarea de ajutoare va continua și în săptămânile următoare astfel că la sfârșitul lunii valoarea lor depășea „100 mii p. st. Adunările ce se facu în besericile anglesci și la Metodisci, pote încă voru aduce la 300 mii”. Atitudinea redactorului știrii față de această stare de lucruri e una de mijloc, flancată de bucuria inițiativei, dar și de convingerea că sumele strânse „suntu numai picuri în mare, și atata nefericire întraceste doa tieri a nevoie voru cere un sacrificiu (nu) mai giosu de 10 mil. p. st.”⁴⁸. Știri despre felurite forme de ajutorare a înfometaților irlandezi au apărut și în *Gazeta de Transilvania* dintre exemplele oferite remarcându-se cel al orașului Liverpool care va trimite „la doi episcopi catolici din Irlandia 2000 punți sterling spre a se împărți între săraci⁴⁹; bani și alimente au sosit apoi inclusiv din America și din India⁵⁰.

O atenție aparte e alocată apoi inițiativelor autorităților centrale (regină, parlament, guvern) menite a îndepărta foametea. Inventarierea lor lasă să se întrevadă intenția acestora

⁴⁰ *OL*, nr. VII, 15 februarie 1847, p. 29.

⁴¹ *GT*, nr. 18, 3 martie 1847, p. 72.

⁴² „Din Irlanda mai cu seamă, lipsa hranei obicinuite a poporului a pricinuit suferințele cele mai crude și boale din care s(-)au înmulțit foarte mult mortalitatea între clasele sărace”. *VR*, nr. 9, 1 februarie 1847, p. 35.

⁴³ „Din reaoa mâncare s-a scornit în sărăcime frīguri tifoide de care din 10 mor 9 bolnavi”.

⁴⁴ *Idem*, nr. 19, 8 martie 1847, p. 75.

⁴⁵ *GT*, nr. 30, 14 aprilie 1847, p. 120.

⁴⁶ *Idem*, nr. 31, 17 aprilie 1847, p. 122.

⁴⁷ „Bolele escate tot din acea rădăcină (a foametei, n. n.) acum încep a se mai rări câtva”. *Idem*, nr. 35, 1 mai 1847, p. 140.

⁴⁸ *OL*, nr. VII, 15 februarie 1847, p. 29.

⁴⁹ *GT*, nr. 18, 3 martie 1847, p. 72.

⁵⁰ *Idem*, nr. 37, 8 mai 1847, p. 148.

de a aplica cele mai eficiente măsuri, dar și dificultățile multiple ivite în încercarea de aplicare concretă. Încă de la deschiderea Parlamentului englez, la 19 ianuarie, discursul reginei Victoria a fost centrat în principal pe problematica foametei, subliniindu-i nivelul de ferocitate „ce cere toată luarea aminte atât a cămărilor cât și a cabinetului”. N-au lipsit din cuvântul suveranei nici propunerile practice. „Pe un anumit restimp, era de părere aceasta, n-ar strica a (se) șterge totă vama ce se obișnuiește a se lua și acum pentru importarea bucatelor, ba încă ar fi foarte potrivit a se slobozi și premii la cei ce voru fi mai silitori întru a aduce bucate în Englitera”. Divagată apoi spre alte probleme intervenția reginei s-a concentrat în final tot pe situația Irlandei, cuprinzând recomandări adresate parlamentarilor „ca să cerceteze cu amăruntul și fără ținere de parte tote isvorele stricăciunei din carea se revarsă atâtea rele asupra acestei țări”, totodată amintind și de „măsuri(le) legiuitoare ce e hotărât guvernul a le întreprinde în favorul sermanilor irlanzi, și care, de cumva parlamentul încă le va afla bune, vor regula foarte mult reporturile între proprietarii și țeranii din Irlandia”⁵¹. Tot aici credem că e locul potrivit și pentru amintirea știrii apărute în *Vestitorul Românesc* din 8 aprilie 1847 potrivit căreia suverana și-a manifestat dorința de a deschide „un târg sub protecția M. Sale, unde se va vinde tot lucrul de mână și altele”⁵², ajutată fiind în acest sens de mai multe doamne din înalta societate, toate câștigurile fiind direcționate spre ajutorul suferinșilor.

Rapiditatea transunerii în practică a demersului e surprinsă în numărul următor al aceleiași gazete. „La deschiderea pazarului”, se scria în rândurile sale, „se vedeau aci o mulțime de lucruri de mână de deosebite frumuseți lucrute atât cu gust cât și cu meșteșug”. Între exponatele prezente la „târg”, în fapt la o licitație caritabilă, s-a remarcat, după cum erau înștiințați și cititorii, „o foarte frumoasă pernă cusută cu mătăsuri și dăruită de M. Sa. Regina Franței”; suma obținută de pe valoarea acestor obiecte s-a urcat în primele zile la valoarea de 3000 de galbeni⁵³; inclusiv la puterea exemplului a recurs regina în intenția de a se putea astfel face utilă semenilor ei, la cunoștința publicului cititor fiind adusă situația prin care aceasta „socotind că poate fi folosito(a)r(e) pentru clasele sărace (a hotărât) ca (pe viitor) consumația pâinei să fie redusă, numai la cât îi trebuie unui om ca să trăiască și la o calitate cât să fie în stare să-l hrănească”, poruncind, în consecință, „ca pâinea de Luke și jimbla să nu mai între la curte și să nu mai figureze nici chiar la masa M. Sale, și ca toate persoanele ce se află în slujba palatului și a curții să primească de om numai câte o livră de pâine pe zi și aceia de al doilea clas”⁵⁴. Nu avem din păcate știri în plus în legătură cu acest nobil gest însă e de bănuț că el a avut menirea, alături de toate celelalte semnalate până aici, de a sensibiliza mentalitățile tuturor celor care au ajuns să-l cunoască prin intermediul gazetei amintite. Tot pe seama lui poate fi pusă și o sugestionare, indirectă, e adevărat, de repliere a tuturor în jurul puterii centrale, singura alături de divinitate capabilă a ține situația sub control.

Eforturile guvernului de rezolvare a problemei sunt și ele surprinse în paginile celor două gazete. Într-o primă fază e pomenită intenția acestuia „de a da economilor din Irlandia bucate pentru semănătură în preț de 50 000 punți sterling”⁵⁵. Măsura, adusă la cunoștința cititorilor români în cursul lunii februarie, trebuie să fi fost activată, în opinia noastră, de faptul că populația înfometată consumase pe timpul iernii inclusiv rezervele destinate înșămânțării, necultivarea unor suprafețe agricole din această cauză având, evident, consecințe negative vizavi de îndepărtarea flagelului.

Pe larg este descrisă apoi inițiativa lordului G. Bentinck înaintată Camerei Comunelor referitoare la planul construirii unor căi ferate în Irlanda cu dublul scop de a contribui la dezvoltarea economică a acesteia și de a da sărăcimii de lucru. Măsura, deși evident, rapid și cu bucurie îmbrățișată de deputații irlandezi, a fost apoi pe punctul de a duce la căderea ministrului Russel întrucât calculele aproximative ale întreprinderii se învârteau în

⁵¹ Idem, nr. 9, 30 ianuarie 1847, p. 35.

⁵² VR, nr. 29, 8 aprilie 1847, p. 107.

⁵³ Idem, nr. 29, 15 aprilie 1847, p. 115.

⁵⁴ Idem, nr. 40, 24 mai 1847.

⁵⁵ GT, nr. 19, 6 martie 1847, p. 75.

jurul uriașei valori de 40 milioane de lire. Acesta „se înfiora a lua atâta responsabilitate pre sine” punându-i pe reprezentanții irlandezi din forul legislativ într-un serios impas, aceștia, după cum se nota într-un articol din *Organul Luminarei* fiind „recunoscători ministeriului de acum, dar și buni patrioți, (nedorind) nici scăpătarea ministeriului, nici la lepădarea unei ocașuni așa favoritoare pentru patria”. Deznodământul fu în cele din urmă hotărât de cumpănirea la rece în cel mai strict sens pragmatic cu puțință: „Frica de a vede(a) resturnatu un ministeriu amicu pane nuse întări de catru parlamentu mesurile provisorie luate de acestu ministeriu atâtu de amicu ca acestu de acum, îndupleca pre Irlandiari și bilululu lui L. Bentinck se lapeda în noaptea de 14 (februarie)”⁵⁶.

Măsuri intervenționiste în favoarea înfometaiilor vor continua să fie semnalate și în alte momente ale primei părți a anului. E de semnalat, de pildă, cea apărută în nr. 42 din 26 mai 1847 al *Gazetei de Transilvania*. Dacă în alte referiri la chestiunea foametei tonul a fost de regula unul neutru, autorii rezumându-se la a relata lucrurile într-o manieră seacă, impersonală, de această dată atitudinea este ferm îndreptată împotriva marilor latifundiari irlandezi cu asprime criticați pentru lipsa lor de implicare în vederea îmbunătățirii soartei celor flămânzi: „Proiectul de lege pentru sprijinirea sărăcimei din Irlanda căzu, din pricină că proprietarii din Irlanda, carii și alte dați au dat dovadă că au inimi de peatră și le place a suge ca lipitorile de pe biata sărăcime, i se lungiră în cale și protestară că ei în puterea legii nu vor a da sărăcimei nici un feliu de ajutoriu”. Eforturile celor bine intenționați însă vor continua, aproximativ în aceeași perioadă fiind amintită întâlnirea secretă ce o reuni pe regină, pe soțul acesteia și pe ministri și fu axată în principal pe problematica foamei, iar pe urmă și pe cea a situației politice din Portugalia și Grecia⁵⁷.

Tot în prima jumătate a anului, ca de altfel și în chiar ultimele luni sunt consemnate diferite tulburări pricinuite de răbufnirile înfometaiilor⁵⁸. Nu au lipsit nici crimele din acest sumbru tablou, *Organul Luminarei*, de pildă, informând în ultimul număr din luna noiembrie despre faptul că „jurnalele anglesi aportă dein Irlanda cele mai triste sciri noue. Mai multe ucideri de curundu înspăimentara acesta patria misie si o aduseră la cea mai pre urma consternare”. Spre exemplificare e redat cazul „dregătorului unui avutu propriariu a comitelui Limerick” pe numele său John Ryan, ucis împreună cu soția și o altă persoană în propria locuință. În același loc, ca un barometru al stării tensionate existente și a fricii în continuă expansiune se preciza că, din această pricină „nobilimea împreună cu arendatorii, în comitatele Tipperary, Clare, Limerick, Roscommon și King începu a se fortifica în casele sale”⁵⁹ și că valul urii nu cunoaște bariere profesionale, protestanții ori catolicii fiind deopotrivă vizați. Interesantă e și partea finală a știrii care informează despre publicarea de către „Lordulu Locutientoriu al Irlandei, Com. de Clarendon” a unei proclamații, probabil cu intenția de a liniști populația în care preciza că „rapiturile înarmate și agresele de noapte ce așa desu se templa (...) nu suntu ocașionate dein impinsulu lipsei, ci sunt faptele dedaților turburători ai pazei publice, carii prein cumeterea atari crime cerca sa se spaimente pre tote celelalte clasi a societatei”. Dincolo de discrepanța mare dintre rolul atribuit lipsurilor în declanșarea unor comportamente violente de la începutul și finalul articolului, conținutul acestuia lasă să se întrevadă existența unor multiple acțiuni având ca și cauză foametea, pe lângă răbufnirile declanșate de neputința suportării efectelor ei fiindu-ne indicate aici și faptul că ea a fost folosită uneori și doar ca pretext al unor tulburări mai generale îndreptate împotriva ordinii sociale existente.

Agravarea efectelor foametei în cursul anului 1847 a determinat autoritățile politice să activeze pe lângă măsurile concrete de îndepărtare a ei și pe cele subsumate spiritualului. Faptul merită reținut, în opinia noastră, din cel puțin două motive. El dovedește într-o primă fază ideea că marile calamități (foametea în cauză, epidemiile generale de holeră din prima jumătate a veacului etc.) au fost capabile să mențină, inclusiv în arealele geografice

⁵⁶ *OL*, nr. IX, 1 martie 1847, p. 40.

⁵⁷ *GT*, nr. 44, 2 iunie 1847, p. 174.

⁵⁸ „În mai multe ținuturi ale Irlandei se întâmplară de nou escesuri urâte din pricina foametei, care însă se compuseră fără vărsare de sânge”. Idem, nr. 35, 1 mai 1847, p. 138; „În mai multe ținuturi se întâmplaseră tulburări noă din pricina foametei”. Idem, nr. 44, 22 iunie 1847, p. 174.

⁵⁹ *OL*, nr. XLVIII, 29 noiembrie 1847, p. 266.

cele mai dezvoltate din punct de vedere economic (Britania, Franța), sentimentul „cetății asediate” a cărei depresurare reclamă obligatoriu și instrumente din aria religiosului. În egală măsură el întărește încă o dată convingerea că periodizarea istoriei în tranșe flancate de evenimente politico-religioase nu se poate aplica și în cazul mentalităților. Colportarea unor gesturi, atitudini ori comportamente specifice îndeobște lumii medievale până în inima modernității probează cu prisosință acest fapt. În cazul nostru concret avem în vedere apelurile la supunere în fața divinității venite în special din partea reginei, în vederea îndepărtării foametei, văzută ca o pedeapsă trimisă de Dumnezeu pentru păcatele oamenilor.

Textul proclamației prin care suverana își invita supușii săi la ascultare și îndreptarea moravurilor și la „un ajunu publicu” în ziua de miercuri 25 martie 1847 atât în Anglia cât și în Irlanda dedicat rugăciunilor și postului, preluat din *Gazeta de London* avea să fie publicat, spre pildă, în *Organul Luminarei* din 29 martie; intenția reginei a fost făcută cunoscută în același timp și cititorilor *Vestitorului Românesc*⁶⁰. Cuprinsul documentului debutează cu justificarea clară a întregului demers: „Luându la serioasa socotela grelele calamități pre în carele plăcu a totu-potentiosului D.dieu a certa nedreptățile acestei tieri, bătundu(-)o cu un ne ajunsu de provisiuni și obiecte de cea mai primaria lipse”. „Noi ordinamu și recomandamu strânsu”, se spune în continuarea documentului, „ca acestu ajunu publicu se se observe cu tota reverentia de ai noștri supuși credincioși dein Anglia și Irlandia deca voiescu bunatatea d.diesca atotu putentiosa, și dorescu a întoarce mânia și aprederea lui, și suptu pedepsa de bătăi ce aru putea a se înflinge tuturoriu, ce aru nesocoti au negriși împlinirea unei detorintie atatu de religiose și necesarie”. Nu lipsește din final nici precizarea că întâii capi bisericești au fost încredințați cu sarcina de a întocmi o rugăciune specială în acest sens și de a o difuza tuturor. Textul acesteia publicat, după cum ni se spune, în jurnalele englezești din 15 martie, nu va mai apărea și în *Organul Luminarei*. Oarecum surprinzător, ecoul zilei de rugăciune nu va apărea reflectat tot în gazeta blăjeană ci în *Gazeta de Transilvania*, desfășurarea ei fiind catalogată ca având loc „într-un chip minunat”, scurta referire la aceasta indicând totuși și alte elemente care au însoțit-o, având ca numitor comun solidaritatea cu cei năpăstuiți și pietatea menită a îndepărta supărarea divină: „Toate prăvăliile steteră închise, tote bisericile era pline de oameni, însuși evreii se înduplecară a face rugăciuni în sinagogile lor pentru depărtarea răului de care se află țara bătuită”⁶¹.

În cursul lunilor de la mijlocul anului (cele suprapuse verii și începutului toamnei), la fel ca și în 1846 numărul știrilor despre situația din Irlanda e simțitor mai redus în comparație cu cele de la început. Sporirea șanselor de acoperire a necesarului nutrițional ca urmare a accesului la noile culturi, posibilitățile sporite de diversificare și completare a regimului alimentar, inclusiv cu fructe sălbatice ori ciuperci, perspectivele sporite de a participa la fel de fel de munci și de a obține astfel bani pentru cumpărarea de alimente sunt doar câteva din posibilele explicații ale acestei situații. Ocurențele aferente acestui interval surprind mai cu seamă îngrijorările legate de evoluția culturilor la cartofi și, implicit, teama de persistența flagelului. Agresarea de către aceasta a mentalităților colective a fost atât de profundă încât până și știrile cu potențial pozitiv sunt tratate cu circumspecție și cu teama că oricând situația poate bascula ireversibil în sens negativ: „Jurnalele ce sosescu de catra media di și media-nopte grăescu de o stare multiemeteria a pomeloru de pamentu, ci nu e ase încrede înca de totu, pentru ca se pote ca în luna venitoria se vina bola; în 1846 se începu cu 6 septămâni mai curundu decatu în 1845, și este de a se teme ca după analogia se nu se începă în estu tempu cu capetulu lui juniu”⁶². Din păcate scenariul negativ avea să se confirme, încă din luna august „jurnalele englezești (fiind) pline de triste amărunturi

⁶⁰ VR, nr. 22, 18 martie 1847, p. 87.

⁶¹ GT, nr. 30 14 aprilie 1847, p. 120; Foarte asemănător apare scena relatată și în *Vestitorul Românesc*: „Astăzi a fost zioa de jale și de pocăință pentru toată Englitera. Toate magaziiile, canțelariile, administrațiile publice au fost închise. De la M. Sa Regina și până la cel din urmă cerșetor sau aflat de față la sfintele slujbe și rugăciuni ce s-au urmat în vreme de șase ceasuri neconțin în toate bisericile și capelele capitalei...”. VR. Nr. 27, 8 aprilie 1847, p. 107.

⁶² OL, nr. XXIV, 14 iunie 1847, p. 122.

asupra boalei cartofilor mai cu seamă în Irlanda⁶³. *Gazeta de Transilvania*, preluând știri din publicația *Dunărea* apărută la Galați preciza și ea că „Din scrisori particulare (se știe) că boala cartofilor este cu bună seamă și că calitatea grânelor e mai mult proastă decât bună⁶⁴. Tot pentru acest interval mai sunt amintite și sosirea unor ajutoare din America⁶⁵.

În mod surprinzător, foarte slab e relatat în paginile *Gazetei de Transilvania* și a *Organului Luminarei* fenomenul emigrației care a însoțit marea foamete încă din anii de debut și a continuat și după sfârșitul acesteia, teama de moartea ca urmare a inaniției ori de repetabilitatea flagelului îndemnându-i pe mulți locuitori ai insulei să caute o viață mai bună în alte părți. Deși împreună cu decesele datorate direct sau indirect foametei ieșirile de populație au contribuit decisiv la prăbușirea demografică a insulei, estimările în legătură cu nivelul atins de aceasta învărtindu-se în jurul valorii de un milion de oameni, și chiar dacă fenomenul în sine a fost spectaculos putând lesne reține atenția jurnaliștilor, acest lucru, paradoxal, nu s-a întâmplat. Singura referire concretă la acest aspect a fost reperată de către noi într-un număr al *Gazetei de Transilvania* din luna mai a anului 1847, aceasta lăsând însă să se întrevadă dimensiunea fenomenului: „Întrăceea aflăm că mulți din nenorociiilor Irlandiei ar fi eșit la America, unde vor a-ș căuta o noă patrie. Singur din orașul Dublin s-au îmbercat în săptămânile acestea din urmă 8 corăbii mari, dintre care 4 merg la Nev-lork. O parte mare din proletari au pornit a cerși către London; numărul acestora suie la 24 700⁶⁶.

Mai numeroase informații în legătură cu această adevărată „hemoragie de oameni” au apărut, în schimb, în *Vestitorul Românesc*, și acestea însă făcând referire tot la situații aferente anului 1847, mai precis intervalului cuprins între lunile februarie–iunie. Nimic din ceea ce fenomenul a fost capabil să producă pentru a-i impresiona pe contemporani nu a scăpat conținutului articolelor apărut în această gazetă. A fost reliefată astfel greutatea întâmpinată de unele orașe-porturi pentru asigurarea necesarului de hrană al înfometaților ce soseau neconținți în speranța îmbarcării și părăsirii spațiului calamitat⁶⁷, cea a lungii călătorii spre America ce pune la grea încercare organismele și așa istovite de pe urma inaniției⁶⁸ ori amploarea fenomenului de pe urma căruia, după cum se preciza într-un loc, preluându-se în fapt o expresie apărută în jurnalul *Liverpool Times*, întreaga Irlandă „o să rămână pustie⁶⁹, doar în orașul de obârșie a gazetei amintite estimându-se că numărul celor sosiți cu scopul părăsirii insulei s-a ridicat numai în luna martie la peste 50 000 și că valoarea indicată se modifică, în sus, de la zi la zi; într-un număr ulterior se estima că media celor care se îmbarcă din oraș este de 1000 de suflete pe zi⁷⁰.

Precedat, așadar, de un lung interval de timp punctat de probleme legate de acoperirea necesarului nutrițional, sfârșitul anului 1847 avea să se desfășoare în linii mari după aceleași scenarii întâlnite și în anii precedenți. Efectele negative ale acestei stări de lucruri însă se vor înmulți, greutatea legate de lipsa hranei datorită putrezirii cartofilor adăugându-li-se cele legate de închiderea fabricilor ca urmare a problemelor financiare „ivite din căderea atâtor însemnătoare case de comerț⁷¹. Diminuarea generală a consumului și direcționarea

⁶³ VR, nr. 69, 3 septembrie 1847 (dintr-o eroare anul indicat e 1846), p. 275.

⁶⁴ GT, 13 oct 1847, p. 328.

⁶⁵ „De curundu sosi la portul dela Cove, în comitatul Cork o fregata de Nord-America de la New York (...) încărcată cu 1 800 de tone de bucate”; „Din Statele-Unite doă-spre-zece corăbii încărcate de grâu au sosit în câteva zile în singurul port de Liverpol”. VR, nr. 69, 3 septembrie 1847, p. 275

⁶⁶ GT, nr 37, 8 mai 1847, p. 148

⁶⁷ „Se vestește de la Liverpool că acest oraș s-a umplut de sărăcime, carii aleargă aci spre a se mântui de foametea ce domnește în Irlandia. Acești nenorociți ajung cu miile aci într-o stare vrednică de jale; până acum numărul lor se aridică la 20 000 suflete, și s-au cheltuit o sumă de 126 000 livre sterl., aproape 300 000 galbeni, ca să le poată împleni orașul măcar cele de întâia trebuință”. VR, nr. 12, 11 februarie 1847, p. 47.

⁶⁸ O știre primită din Dublin aducea îmbucurătoarea veste că numărul corăbiilor destinat traversării Atlanticului e mare, ca urmare a sosirii lor aici cu grâne. „Tot ce e trist întrăceasta însă, se spunea mai departe, este că cea mai mare parte de acești emigranți și mai ales femeele și copiii vor peri într-această lungă călătorie, din pricina că aceste corăbii orânduie a căra bucate, n-au de loc lăcuinți în năuntru sănătoase, nici aer curat străbate în trânele”. Idem, nr. 23, 22 martie 1847, p. 92.

⁶⁹ Idem, nr. 30, 19 aprilie 1847, p. 120.

⁷⁰ Idem, nr. 45, 10 iunie 1857, p. 179-180.

⁷¹ Idem, nr. 86, 1 noiembrie 1847, p. 343.

exclusivă a disponibilităților financiare ale populației înspre procurarea de alimente sunt doi dintre factorii care au avut repercusiuni nefavorabile asupra industriei și activităților comerciale în general, extinzând astfel pericolul foametei și în restul regatului, numărul celor direct amenințați de un astfel de risc fiind aproximat la peste 20 000 de persoane⁷².

Nu au lipsit nici acum din acest tablou crimele sau furturile⁷³ pentru diminuarea celui dintâi fenomen amintit la 19 decembrie fiind consemnată emiterea unei legi speciale⁷⁴. Regina își va exprima și ea punctul de vedere asupra situației cu ocazia deschiderii Parlamentului, manifestându-și regretul în legătură cu „revenirea apasatoriei fometi” și cu faptul că „în unele comitate a Irlandiei se templa atentate înfieratorie”; își făcea cunoscută cu aceiași ocazie bucuria de a constata că unii proprietari de pământ au adoptat măsuri menite a ameliora viața locuitorilor de pe domeniile lor și speranța că inițiativele operate de vice-rege și Parlament vor duce la diminuarea fenomenului infracțional⁷⁵.

În paralel au fost consemnate și eforturi ale liderilor irlandezi adunați într-o întâlnire la Dublin la 2 noiembrie „de a îndatora guvernul a se îndeletnici îndată după deschiderea sesiei legislative, despre starea Irlandei ce din zi în zi ajunge mai amenințătoare”. S-a încercat în același timp identificarea cauzelor mai profunde care au făcut posibilă apariția flagelului. Discuții în acest sens s-au purtat, după cum se consemnează în paginile *Organului Luminarei*, inclusiv în cadrul Parlamentului, fiind reținută opinia deputatului D. Bright care susținea că „reulu de căpetâiu de care (poporul irlandez) patemesce, e lenea, și numai asta a-l împedeca a se redica la o stare mai bună. Cându anglulu, catu e anulu de mare, cu acrululu sufletului se nevoesce asi castiga cele de traiu, irlandulu inse preste totu nu lucra mai multu de catu in doua dile într-o septemena. De se templa apoi seceraturi rele au alte misielitati, elu firesce nu scie cum sese ajutare, ci trebue se flamindeasca, er fomea-l împinge la desperațiune și ucideri. Tote measurele guberniului dar voru remane fara folosu, pana ce nu va suc(c)ede a frange acesta neplecare a irlandului catra lucrare”⁷⁶.

Problemele economice și alimentare ale Irlandei aveau să fie resimțite și de Anglia în acest interval circumscris finalului de an 1847, dincolo de greutățile impuse de acestea faptul în sine constituind și un bun prilej pentru căutarea adevăratelor rădăcini ale „răului”. „Casa Deputaților” din Londra, informa *Gazeta de Transilvania*, a fost în cursul lunii decembrie locul de dezbateri al unor chestiuni ce țineau de criza financiară, ce afecta cu putere încă din toamnă întreaga Anglie, între factorii identificați de cancelarul visteriei Sir Bood ca făcând posibilă această situație detașându-se importurile masive de cereale încă din vara anului 1846 și sumele uriașe alocate construcției unor căi ferate⁷⁷.

O scurtă și rapidă privire asupra modului în care foametea irlandeză s-a reflectat în paginile gazetelor românești în cursul anului 1848 va permite cu ușurință constatarea că după câteva referințe consemnate mai cu seamă în primele 3 luni ale sale, acestea vor dispărea lăsând loc mai cu seamă știrilor legate de evenimentele revoluționare care începeau atunci să bulverseze lumea europeană. Valul declanșat la Paris și propagat peste aproape întreaga Europa va aglutina practic șirul ocurențelor referitoare la foamete. Puținele știri contemporane cu dezvoltarea sa vor vehicula însă, în linii mari, același conținut informațional întâlnit și în numerele precedente, consolidând astfel pe mai departe ideea de repetitivitate și monotonie a discursului.

O bună radiografiere a stării „morale și politice” a societății irlandeze la capătul a trei ani de la debutul foametei o va oferi *Organul Luminarei* preluând practic o analiză subtilă dintr-un „organ politic” căruia nu i se dă numele. Principalele concluzii desprinse din lecturarea articolului în cauză – unul din cele mai lungi dintre toate cele apărute în întreg intervalul 1845-1848 dedicat crizei alimentare irlandeze – aveau să

⁷² Idem, nr. 87, 4 noiembrie, 1847, p. 346-347.

⁷³ „Londra, 6 Noembrie. Știrile din Irlanda sânt dincele mai tânguitoare. Crimele cele mai grozave au început a se săvârși aci, ucideri și hoții ce nu se pot descri(e), cu toate că timpul cel greu al iernei nu au sosit încă”. Idem, nr. 90, 25 noiembrie 1847, p. 359.

⁷⁴ *GT*, nr. 101, 18 decembrie 1847, p. 404.

⁷⁵ *OL* nr. XLIX, 6 decembrie 1847, p. 272-273.

⁷⁶ Idem, nr. LII, 27 decembrie 1847, p. 290.

⁷⁷ *GT*, nr. 101, 18 decembrie 1847, p. 403-404.

constituie încă un pertinent barometru al estimării situației dezastruoase. Rata uriașă a criminalității și infracționalității la modul general, precum și nesiguranța generală general sunt iarăși incriminate și asociate celorlalte flageluri și nenorociri pricinuite de lipsa disponibilităților alimentare, împreună fiind considerate ca principalele responsabile de decăderea moravurilor, de răsturnarea sistemelor de valori ce funcționează într-o societate „neasediată”, de climatul general de insecuritate mentală, materială ori fizică.

Exemplele oferite nu fac decât să întărească această idee, crimele săvârșite de cei flămânzi fiind considerate mai nocive chiar și decât un război civil când „celu pucinu, în bataia se cunosce omulu pre al seu inamicu si(-)l astepta cu arma a mana; ci în Irlandia proprietarii mai buni, carii se află ca întru o prinsoria în casa și gradina loru, sciendu că numele lor e înscrisu în lista negra”; tot în gama acestor exemple poate fi trecut și cel al participării la anumite acțiuni anti-sociale inclusiv a unor copii, greutatea prinderii ucigașilor și răufăcătorilor fiind mult îngreunată, în opinia autorului articolului, de teama celor care știau sau puteau să dea indicii pentru prinderea lor de răzbunări care nu-i scăpau nici măcar odată ajuns în America⁷⁸.

Nici celelalte ocurențe consemnate pentru anul 1848 nu se depărtează mult prin conținut de cele anterioare, între știrile aduse la cunoștința lectorilor români remarcându-se iar cele legate de criminalitatea a cărei țintă erau cei cu o situație materială mai bună⁷⁹ sau cele referitoare la persistența foametei și în 1848⁸⁰. Treptat, odată cu apropierea de luna martie și de declanșarea valului revoluționar în întreaga Europă, numărul articolelor dedicate Irlandei va coborî brusc, surprinzând și ele mai degrabă instabilitatea politică⁸¹ fără a fi relevat cu claritate dacă aceasta datorează ceva sau a fost accentuată de foamete; în fine, în numărul 27 din 3 aprilie al *Vestitorului Românesc* era consemnată o adunare la Dublin a unei „confederații” ce ar fi cuprins „ca la zece mii de persoane” și care ar fi prezentat reginei „o adresă” în care starea insulei era descrisă în cuvinte de o gravitate aparte: „O populație murind de foame pe un pământ din cele mai roditoare, o aristocrație degradată și ruinată, neguțători și cultivatori mofluji, o mulțime de lucrători fără a putea găsi de lucru și prin urmare fără pâne, un norod, în sfârșit, care înaintează cu pași repezi către prăpastia ticăloșiei și a anarhiei”.

Teribilă prin întinderea sa temporală și prin consecințele multiple marea foamete ce a zguduit Irlanda cu începere din anul 1845 s-a constituit într-un bun prilej pentru presa română de a aduce la cunoștința publicului cititor crâmpie de realitate cotidiană provenite dintr-un mediu îndepărtat geografic, în aparență fără multe conexiuni cu spațiul românesc. Nu încapă nicio îndoială în legătură cu faptul că aceasta s-a constituit într-una din cele mai constant dezbătute capitole ale politicii externe din acei ani, chiar dacă în unele numere spațiul acordat evoluției ei nu a fost neaparat unul considerabil.

Imaginea irlandezului de ofensat politic, național și religios degajată din primele articole consacrate lumii irlandeze va primi acum noi valențe. Lecturarea articolelor din ziarele românești consacrate foametei⁸² lasă cu ușurință să se întrevadă faptul că atât pentru cei care au trăit-o în mod nemijlocit, cât și pentru cei care au fost doar martorii ei indirecti, aceasta s-a dovedit a fi și a se manifesta ca un adevărat șoc ecenimental și, deopotrivă, existențial. Încă de la începutul manifestării ei și accentuându-se o dată cu trecerea lunilor, atmosfera pe care calamitatea a întretinut-o în rândul cititorilor a fost una

⁷⁸ *OL*, nr. LIII, 3 ianuarie 1848, p. 299-300.

⁷⁹ „Dela Irlandia tot rău. Singur în prinsoria capitalei Dublin zac aproape la o sută inși învinuți mai vârtos ai proprietarilor. Într aceea aceștia încă nu înceată a scoate din moșioare pe țărani câți nu plătesc arenda, carii apoi vin în cea din urmă desperație”. *GT*, nr. 6, 19 ianuarie 1848, p. 23.

⁸⁰ *Idem*, nr. 7, 23 ianuarie 1848, p. 27.

⁸¹ „Dela Irlandia încă se aud știri sgomotoase. Partida ce se numește Tinera Irlandie face pregătiri mai spre a se trage de tot de supt guvernul din London, formându-și parlament osebit în Dublin, capitala acestei țări”. *Idem*, nr. 23, 18 martie 1848, p. 96; „Scrisorile din Irlandia coprind mișcări turburătoare în cât tote jurnalele engleze se întrupesc că Irlandia se află în preseara unei rescole (...). Gazetele din Dublin, capitala Irlandiei spuseră gubeniului în față că de va mai întârzâia nu mai câteva zile ne împlinind cererile acestui popor apăsător, atunci va fi prea târziu, atunci poporul ba apuca a mână frânele”. *GT*, nr. 29, 08 aprilie 1848, p. 122.

⁸² Facem aici precizarea că ele s-au constituit în cel mai important vehicul în toată această perioadă prin intermediul căruia în spațiul românesc parveneau știri din Irlanda și din spațiul extern în general.

sufocantă, alimentată de întinderea ei cronologică și de lipsa de eficiență a evantaiului larg de măsuri pe care factorii decizionali l-au activat în vederea suprimării ei.

Grație numărului mare de articole și referiri la criza alimentară atitudinea față de locuitorii insulei va fi în tot acest interval una firească, de compasiune, alimentată și de tonul știrilor care va oscila între o limită pe care o putem încadra în categoria neutrilor (dominată de referiri laconice, uneori simple preluări din presa străină, fără multe comentarii sau adăugiri din partea redacției, de un discurs, cu alte cuvinte, eliberat de emotivitate) și una în care se poate distinge cu ușurință simpatia pentru cei oropsiți.

Dincolo de varietatea aspectelor legate de manifestarea foametei irlandeze surprinse în toate aceste ziare (eșecul culturilor de cartofi, creșterea prețurilor la alimente, violențe și tensiuni sociale, apariția unor boli și înregistrarea unor decese, emigrări, măsuri de ajutorare, filantropism etc.) surprinde oarecum discursul întâlnit în mai multe numere potrivit căruia flagelul nu ar fi avut neaparat cauze economice, politice ori meteorologice, ci ar fi fost mai degrabă o pedeapsă divină. Ideea, preluată în formă brută din jurnalele străine (în general britanice) fără un aport așadar din partea redactorilor români vine să întărească, în opinia noastră, faptul că foametea a fost în măsură să colporteze până în mijlocul perioadei moderne chiar, un set de comportamente și atitudini atribuite de regulă manifestării ei din perioada medievală, caracterizate, îndeobște, printr-o accentuare pe timpul manifestării ei a religiozității.

Percepută în întreaga Europă ca un leșt stânjenitor al timpurilor moderne, manifestată la doar câțiva kilometri de unul din spațiile cele mai dezvoltate ale bătrânului continent (Anglia), foametea irlandeză a avut menirea de a se fi transformat în ochii cititorilor români într-un adevărat semnal de alarmă și într-un exemplu concret că nenorocirea ar putea afecta oricând încă și spațiul românesc. Criza alimentară care avea să afecteze o bună parte din regiunea de câmpie a Transilvaniei și Banatul în 1863-1864 avea să confirme acest fapt.

